

JELENTÉS A CHOLNOKY JENŐ BARLANGKUTATÓ CSOPORT 1976-os

MUNKÁJÁRÓL

Mivel a csoport megalakulása 1976-ban történt, de a csoport tagjai már ez előtt is, különösen a nyár folyamán olyan tevékenységet végeztek, mely méltán sorolható a Társulat tevékenységébe, ezért az egész évről beszámolunk a csoport munkájának taglalásánál.

A megalakulás után folytattuk a már megkezdett munkánkat, ugyanakkor fokozatosan szélesítettük tevékenységünket a Társulat célkitűzéseinek megfelelően. Döntőnek tartottuk azoknak az alapelveknek a lefektetését és kidolgozását, melynek alapján a munkánkat folytatni fogjuk.

A csoport megalakulása:

A csoport vezetője néhány pedagógus támogatásával széleskörű turisztikai tevékenységet alakított ki a Siófoki I. Számu Általános Iskolában. A turisztikai tevékenységnek egyre gyakrabban lett tárgya a barlangokkal való ismerkedés.

1975-ben a Bükk hegységben terveztünk az iskola tanulói számára vándortáborot, melynek során tervbe vettük bizonyos barlangokkal kapcsolatos feladatok elvégzését. A megfelelő barlang kiválasztása és a munka elvégzése érdekében sikerült felvenni a kapcsolatot a Hermann Ottó Barlangkutató Csoport vezetőjével, Mészáros Károllyal, akitől értékes segítséget kaptunk. Tanácsára és javaslatára lett e sárok írója a Társulat tagja.

A Bükkben végzett munkát szeretnénk volna tovább folytatni, Erre Siófok földrajzi helyzete alapján a Bakony hegység látszott a legalkalmasabbnak. Felvettük a kapcsolatot a Bakonyra vonatkozó természettudományos kutatásokat összefogó és finanszírozó intézménnyel, a Zirci Múzeummal. Ennek nyomán megállapodás született, mely szerint az iskola tanulóinak segítségével,

kiegészítve ~~képzéseket~~ középiskolásokkal, térképező, adatgyűjtő és kiértékelő munkát végzünk a Múzeum számára a bakonyi barlangokkal kapcsolatban. A munka legalizálása érdekében csoporttá alakultunk, mely tanárokból, az iskola volt-/ jelenleg középiskolás/ és az iskola jelenlegi tanulóiból áll. A csoport szakmai tevékenysége:

1976. júliusának elején 10 napos vándortábort~~unk~~ szerveztünk / Trizs-Tohonyaforrás-Kutfejpuszta táborhelyekkel/ az Aggteleki hegység területére, melyen részt vett a jelenlegi csoport csaknem teljea egészében. A felszíni és barlangi turák során a résztvevők tovább fejleszthették, ill. újabb ismeretekkel gyarapíthatták eddigi tudásukat a karsztos jelenségek köréből.

Megtekintettük pl. a Baradla barlang víznyelőit, majd a barlangok két turáján, majd szintén két turával bejártuk a Vass Imre barlangot. Felkerestünk még ezenkívül néhány kisebb barlangot, továbbá a felszíni turákon más érdekes karsztos objektumokat.

1976 júliusának végén a dudari Ördögárok és barlangjainak feldolgozását kezdtük el a Zirci Múzeummal kötött szerződés ~~alján~~^{alapján}. Ehhez a Gézaházapusztai turistaház mellett létesítettünk egy 6 napos állótábort.

A munka elvégzéséhez segítséget kaptunk a Gáz és Olajszállító Vállalat geodétáitól, akik, műszert, térképet kölcsönöztek, továbbá a térképek végleges kirajzolását és sokszorosítását végezték.

A munka megkezdése előtt 5 alkalommal tanulmányoztuk a terepet, ami tekintve a távolságot, jelentős költség és időráfordítással járt. A tábor befejezése után is még 3 alkalommal végeztünk a helyszínen terepmunkát. A tábor alatt, mivel erre engedélyünk nem volt, feltáró tevékenységet nem folytattunk. A felmérő munkát 20 fő négy csoportban végezte 5 napon keresztül. A munka során elkészült az árokból 32 darab barlang térképe,

/pl: 14.számú, a 8/a.számú, a 7.számú, a 4. számú, a 16.számú, a 28/a.számú barlangok térképei/, melyek az Ördöglikkal együtt / felvétel nem készült róla, nálunk a 15.számot kapta/,bejelölést nyertek a terület topográfiai térképére. A terepi munka során elkészült az Ördögárok medrének esésgörbéje, melyre még bejelölést nyertek a felmért barlangok úgy, hogy távolságukat és magasságukat méretarányos^{an}~~magasság~~ megtartották.

Bár az árok barlangjaival már sokan foglalkoztak, kb. 20 barlangjáról felvétel is készült, ilyen átfogó jellegű barlangtani és morfológiai vonatkozású munka még nem készült.

Az eddigi munka azonban nem teljes, még kb. 10 darab, zömmel kisebb barlang felvételét tervezzük az 1977-es év nyarán.

A csoport tudományos tevékenysége:

A terepi megfigyelések az elkészített térképek és az idevágó irodalmi adatok alapján, az árok barlangjaival kapcsolatosan már az eddigiek alapján is levonható néhány tapasztalat.

Az árok barlangjainak a zöme a közös sajátosságaik alapján néhány csoportba sorolható be. A barlangok között természetesen akadnak olyanok, amelyek egyedi sajátosságot mutatnak. Ezért egyes barlangok nem sorolhatók be csoportba ill, előfordulhat olyan csoport, melynek létezése kérdéses a barlangok kis száma miatt. Megfigyelhetők átmeneti típusok is.

A csoportosításnál csak az ördögárki barlangokat vettük figyelembe. Az egzaktabb kijelölhetőség érdekében képeztük a szélességi / alapszélesség osztva a magassággal/ és a hosszúsági ~~index~~/ hosszúság osztva a szélességi indexszel/ ~~index~~ indexeket / lásd ^{al} táblázatot/.

Azontul, hogy méretviszonyaik ezen csoportoknak, vagy típusoknak egymástól eltérnek, morfológiájukban és elterjedésükben bizonyos szabálysze-

rőség takálható.

Ugyanakkor összességében elmondható, hogy az árok barlangjainak gyakorisága észak felé nő. Érdekes, hogy az árok déli részén kizárólag a jobboldali völgyoldalt, a középső részén inkább a baloldali völgyoldalt jellemzik. Innen tovább észak felé már mindkét völgyoldalban előfordulnak. Előfordulásuk azonos a meredekebb völgyoldalak megjelenésével.

Az egyes csoportok közül számuk és genetikájuk alapján a legjelentősebbeknek a csőszerűeket tartjuk, / Kadoc O. által rókaljuknak nevezett típus/. Méretviszonyaik alapján megállapítható, hogy a hosszanti kiterjedés a domináns/ pl: a 14.számú barlang/. Elterjedésükre jellemző, hogy az Ördöggát-tól északra, mintegy 100 méteren belül nagy sűrűséggel fordulnak elő a balparti völgyoldalban. Innen északra a balparti, délre a jobbparti völgyoldalt jellemzik.

Alaprajz és keresztmetszet tekintetében a csoporton belül további eltérések vannak. / I. számú táblázat/. Ha ezeket összevetjük, ezen barlangok morfológiai és üledékviszonyaival, akkor végeredményben két alcsoport képezhető. Rövid, elágazás nélküli, csucsban elvégződő keresztmetszetű, oldás és áramlási nyomokat nem-mutató, kifagyásos eredetű törmelékkel kitöltött alcsoportra, valamint egy hosszabb, esetenként elágazó, lekerekített keresztmetszetű, oldási és áramlási nyomokat mutató, valamint agyagos kitöltéssel rendelkező alcsoportra oszthatók.

Érdekes, hogy az árok délebbi részein előfordulók keverten hordozhatják azokat a tulajdonságokat, melyek alapján az alcsoportok kijelölhetők, míg az árok középső részén egymás mellett szorosan kettő-három méteres távolságban párosával előfordulhatnak a két alcsoportba tartozók / 18/a.számú és a 18/b, számú barlangok/. Mindez nem jelenti, hogy magányosan, vagy párosával ne fordulnának elő úgy, hogy azok nem egy alcsoportba tartozók

lennének.

Az árokban egyébként gyakori, hogy barlangok gyakran csoportosan fordulnak elő. Ez már utalhat arra a tényre, hogy maradványbarlangokról van szó az esetek többségében. A beszerzett adatok szerint azonban ezek a maradványok nem azonos genetikájúak.

Más eredetűek lehetnek azok az Ördöggát környékiek, ahol a csőszerűek uralkodnak vonalas elrendeződésben és olyan barlangokkal, ahol üstszerű oldási nyomok figyelhetők meg. Megint más eredetűek lehetnek azok, főleg az árok déli és északi részén, ahol nemcsak csőszerű barlangok vannak, nem vonalas elrendeződésben és üstszerű oldási nyomok nélkül.

Az Ördöggát környéki csőszerűek genetikájára nagymértékben utalnak a bennük található üstszerű képződmények. Ugyanis a víz keveredéséből származó oldási nyomok, az üstök, mivel közel esnek a jelenlegi bejárathoz, a gyakran kifelé lejtő padozatoknál nem alakulhattak ki a jelenlegi körülmények között. Egyrészt nem található a keveredési nyomok forrása, másrészt ~~maradványok~~ a bennük áramló víz a rövid távolságok miatt a megfelelő hatás elérése előtt a szabadba jutott volna. Ráadásul, mivel ezek a nyomok nemcsak az oldalfalakon, hanem a mennyezeteken is előfordulnak, fennáll annak a lehetősége, hogy a járatok bizonyos időszakok alatt legalább rövidebb ideig teljesen, vagy majdnem teljesen teltek voltak vízzel, mely lehetetlen lenne, ha a jelenlegi bejárathoz tekintjük ezen barlangok korábbi bejáratának is. Mivel a keveredési korrózió viszonylag nagy mélységben megy végbe, azt kell feltételeznünk, hogy ezek a barlangok tulajdonképpen a lencsezóna járatainak feltáródásával felszínre került maradványok. Így magyarázhatjuk ezen járatok sima oldalfalait is, melyet a nyomás alatt áramló víz munkájának tekinthetünk.

Ezért a csőszerű barlangok / függetlenül attól, hogy melyik alcsoportba sorolhatók/ a völgy középső részében /Ördöggát környékén/ maradványok /kivéve a 15. számú/, és nem forrásbarlangok. Legfeljebb egyesek váltak azzá

ideiglenesen, miután a hajdani járatrendszer feltáródott.

Jelentősnek mondható csoport a függőleges hasadékszerű barlangok csoportja. Ezek néhány méter hosszúságúak és elkülönülnek más barlangoktól azzal, hogy méreteik közül a függőleges magasság dominál. Törésvonalak mentén, helyi oldással alakulhattak ki, ezt elhelyezkedésük és morfológiájuk is bizonyítani látszik. Pl: hiányoznak a keveredési korrózióból származó nyomok.

Az idetartozó barlangok két alcsoportba sorolhatók, egy kisebb relativ, de nagy magasságú, így vékony mennyezetű, és egy nagyobb relativ, de kisebb magasságú, így vastagabb mennyezetű alcsoportra.

A relativ magasság és a mennyezeti vastagság ilyen összefüggése és a völgyoldalban található, később részletezett felszakadások alapján valószínű, hogy a vékonyabb mennyezetűek a fagyaprózódás segítségével gyorsan elpusztulnak, vagy elpusztultak a glaciálisok alatt azáltal, hogy mennyezetük felszakadt, majd beomladozik.

Korróziós forrásbarlangnak minősíthetők morfológiájuk és kitöltésük alapján a 15.számú /Ördöglik/, valamint a 28/a.számú barlangok/utóbbiról lásd a térképet és a II.számú táblázatot/. Mindkettő idős, többszintes, elágazó, különösen a 28/a.számú. Ez szeszélyesen elágazó és erősen omladékos rendszer. Utóbbi lehetséges, hogy a szomszédságában elhelyezkedő maradványjellegű barlangokkal, valamint fölszakadásokkal együtt egy nagyobb rendszert alkotott.

A völgyoldalokban, különböző magasságokban olyan képződmények sorozata figyelhető meg, ahol a mennyezet részleges hiányától a teljes hiányáig találunk példákat a megfelelő átmenetekken át, ezért ezek, véleményünk szerint, a völgyoldal barlangjainak természetes fejlődési iránya a mennyezetük teljes elvesztése. Ezért a barlangi járatokra, ill. termekre hasonlító formákat mennyezetüket vesztett barlangjáratoknak, ill. termeknek tekintjük,

tehát ezek barlangmaradványok. A mennyezet teljes, vagy részleges elvesztésében, főleg a glaciálisok alatt fellépő fagyhatások és a gyökérzet feszítő hatása játszhatta a főszerepet kombináltan. Egyaránt származhatnak csőszzerű, de különösen függőleges hasadékszerű barlangok mennyezetének fölszakadásából, majd beomlásából.

Térképezésük során kiderült, hogy egyrészt a teremmaradványok mindig járatmaradványokkal együtt jelennek meg, másrészt még meglévő barlangok körül található általában csoportosan, de észak felé, akárcsak az árok barlangjai növekvő mértékben szóródnak. Ez különösen relativ magasságukra vonatkozik.

Ezek a fölszakadáscsoportok kimutathatók a 7.számú, a 13.számú és a 28/a.számú barlangok környékén. A negyedik csoport a Kopasz hegy és a völgyoldal határában vonalasan elrendeződő és így nem barlangokhoz kötődő, ezért eredete nem lehet azonos az előzőkével.

Az eddigiek alapján megállapítható az ároknak a fent említett helyein három darab, esetleg az Ördöglik méreteit elérő, összetettebb barlangja létezett, ezeknek csak egyes részei maradtak meg, más részeiknek legfeljebb csak a maradványaik. Ugyanakkor, mint arra már utaltunk, az Ördögát környéki barlangok, bár maradványok, függetlenek az említett rendszerektől, és egy, a mélyben kialakult lencserendszer járatainak szorványos maradványai. Ezért a még meg-nem semmisült barlangok, amennyiben ^{maradványbarlangok} ~~barlangmaradványok~~, vagy a lencsezóna feltáródása által nyertek közvetlen kapcsolatot a felszinnel/ Ördögát környékiek/, vagy egy nagyobb barlang részeként közvetlen kapcsolatot tartottak a felszinnel, korábban is/ 7.számú, 13.számú, 28/a.számú barlangok és környékük/.

A csoport egyéb rendezvényei:

Nov.17-én a Zirci Múzeum Bakonykutató Ankétján ismertettük az Ördög-árokkal kapcsolatos munka eredményeit. A beszámolót jelentősnek tartjuk,

mert az ankét résztvevőinek figyelmét a bakonyi barlangokra irányította, amit az is bizonyít, hogy az előadás utáni megbeszélés, ill. a nap folyamán többen elmondták ezen a téren meglévő tapasztalataikat. Az előadás anyagának a megjelenése folyamatban van a Veszprámi, ill. a Zirci Múzeum kiadványaiban.

Az ősz, ill. a tél folyamán, a már korábban említett kiszállásokon kívül, még három kiszállás történt. Az Ördög-, ill. a Kőárokba és a dudari Magoshegyre. Ezeknek a célja az 1977-es nyári munklatokhoz szükséges előzetes felmérés volt.

Az ősz folyamán felvettük a kapcsolatot a székesfehérvári Alba Régia Barlangkutató Csoporttal. A megbeszélés során egyelőre megállapodás született, hogy műszaki, technikai tekintetben tanácsot adnak, megmutatják az Alba Régia barlangot, a mi csoportunk tagjai pedig segítséget nyújtanak a barlangturák vezetésében az Országos Barlangász Találkozó alkalmával.

Októberben vetített-képes előadáson tartottuk meg a visszaemlékezést a két nyári táborról. Ezen a csoport tagjain kívül még mások is részt vettek.

Az ősz folyamán a GoV szocialista brigádjával szocialista szerződést kötöttünk. Ebben vállaltuk egymás segítségét. A brigád térképészei a térképek végleges kidolgozását és sokszorosítását vállalták. A csoport barlangturák szervezését végzi a brigád tagjai számára.

Tovább növeltük a csoport létszámát.

Novemberben a csoport közösen előadáson vett részt Budapesten, mely a Társulat szervezésében történt.

Évvégére sikerült nagyvonalakban kidolgozni a csoport kétéves oktatási anyagát. Ezentúl csak ennek az anyagnak a megfelelő elsajátítása esetén javasolunk újabb jelentkezőket a társulatba.

Siófok, 1977. jan. 23.

.....
Dr. Veress Márton

Dr. Veress Márton csop. vez.